

Sygn. akt I CSK 68/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 marca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący)

SSN Marian Kocon

SSN Barbara Myszka (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Skarbu Państwa - Prezesa Urzędu [...] przeciwko J. K. i R.
W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 4 marca 2016 r.,
skarg kasacyjnych pozwanych od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 17 kwietnia 2014 r.,

uchyla zaskarżony wyrok w części uwzględniającej powództwo (pkt I.1 i 2), w części oddalającej apelację pozwanego R. W. (pkt II) oraz w części obejmującej rozstrzygnięcie o kosztach procesu (pkt I.4 i 5, pkt III i IV) i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego; odrzuca skargę kasacyjną pozwanego J. K. w pozostałej części.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w W., po rozpoznaniu sprawy z powództwa Skarbu Państwa - Prezesa Urzędu [...] przeciwko G. K., J. K. i R.W., wyrokiem z dnia 2 stycznia 2013 r. zasądził na rzecz powoda: od wszystkich pozwanych solidarnie kwotę 57 753,64 zł, a od pozwanych G. K. i R. W. solidarnie kwotę 121 540 zł – obie kwoty z ustawowymi odsetkami od dnia 7 stycznia 2009 r., natomiast dalej idące powództwo oddalił.

Ustalił, że Prezes Urzędu [...] w dniu 23 stycznia 2003 r. zezwolił spółce pod firmą T. sp. z o.o. w P. na świadczenie usług telekomunikacyjnych i przydzielił numer NDS, po czym decyzją z dnia 27 lutego 2003 r. przyznał jej prawo wykorzystania 10 000 numerów numeracji telefonicznej na obszarze gminy P., a decyzją z dnia 20 marca 2003 r. przydzielił krajowy numer punktu sygnalizacyjnego NSPC dla centrali w gminie P.

Na nadzwyczajnym zgromadzeniu wspólników T. w dniu 29 września 2003 r. pozwany J. K., który był wspólnikiem i członkiem zarządu spółki od chwili jej założenia, został odwołany z funkcji prezesa zarządu. W dniu 30 września 2003 r. tenże pozwany wraz z drugim wspólnikiem podpisał umowę sprzedaży wszystkich udziałów T. spółce E. sp. z o.o. w W. Umowa doszła do skutku w dniu 8 grudnia 2003 r. po jej podpisaniu przez M. J. działającą w imieniu spółki E. W dniu 3 października 2003 r. T. przekazała spółce E. dokumentację, lecz w spisie przekazanych dokumentów nie wymieniono decyzji z dnia 27 lutego 2003 r. ani z dnia 20 marca 2003 r.

Do chwili zbycia udziałów T. nie osiągała żadnych przychodów, ponosiła natomiast koszty związane z przygotowaniem się do świadczenia usług telekomunikacyjnych. Jedynym majątkiem spółki był kapitał zakładowy w kwocie 25 000 zł, który nie wystarczał na pokrycie opłat za prawo do wykorzystywania zasobów numeracji w 2003 r. w kwocie 57 733,60 zł. W dniu 12 grudnia 2003 r. nadzwyczajne zgromadzenie wspólników T. ponownie podjęło uchwałę o odwołaniu J. K. z funkcji prezesa zarządu i powołaniu nowego prezesa w osobie pozwanego R. W. Zmiany te zostały wpisane do rejestru przedsiębiorców w dniu 29 kwietnia 2004 r.

W dniu 24 marca 2004 r. pozwany R. W. sporządził sprawozdanie finansowe spółki za rok 2003, według którego na dzień 31 grudnia 2003 r. spółka posiadała majątek o wartości 9 764,99 zł, obejmujący środki pieniężne w kwocie 9 382,55 zł oraz należności w kwocie 364,44 zł; zobowiązania wynosiły 610 zł. Według rachunku zysków i strat, w latach 2002 i 2003 spółka nie osiągała żadnych przychodów, w związku z czym wykazany w bilansie kapitał własny spółki uległ zmniejszeniu z kwoty 25 000 zł do kwoty 9 136,99 zł. W bilansie nie wykazano aktywów w postaci praw wynikających z decyzji i zezwoleń Prezesa Urzędu [...] ani zobowiązań z tego tytułu. Sprawozdanie to złożono do akt rejestrowych spółki w styczniu 2005 r.; dalsze sprawozdania nie były składane. Z chwilą zbycia udziałów T. nie prowadziła już działalności w P., ani nie mieściła się tam siedziba jej organów. Dopiero w dniu 31 marca 2005 r. w rejestrze została ujawniona nowa siedziba tej spółki w W. Po zbyciu udziałów T. nie rozpoczęła świadczenia usług telekomunikacyjnych, zajmowała się obsługą administracyjną innych spółek telekomunikacyjnych. W dniu 22 września 2005 r. pozwany R. W. został wykreślony z rejestru przedsiębiorców jako prezes zarządu, a w jego miejsce została wpisana pozwana G. Z.

Decyzją z dnia 14 kwietnia 2005 r. Prezes Urzędu [...] cofnął przydział numeracji dla T. określony w decyzjach z dnia 27 lutego 2003 r. i z dnia 20 marca 2003 r. oraz w zezwoleniu z dnia 23 stycznia 2003 r. z powodu niewnoszenia opłat.

W dniu 3 października 2005 r. Urząd [...] wystawił przeciwko T. tytuł wykonawczy na kwotę 179 189,60 zł, obejmującą należności z tytułu opłat za prawo do wykorzystywania zasobów numeracji w 2003 r. (w kwocie 57 733,60 zł z odsetkami od dnia 16 grudnia 2003 r.), w 2004 r. (w kwocie 57 516 zł z odsetkami od dnia 16 grudnia 2004 r.) i w 2005 r. (w kwocie 63 940 zł z odsetkami od dnia 1 lipca 2005 r.), a w dniu 10 października 2005 r. wystąpił do Naczelnika Urzędu Skarbowego W. o wszczęcie egzekucji. W dniu 19 października 2005 r. dokonano zajęcia rachunku bankowego T. w ING Banku Śląskim S.A. i wyegzekwowano kwotę 1 487,74 zł, która została zaliczona na koszty egzekucyjne. Pismem z dnia 2 listopada 2005 r. Bank poinformował wierzyciela, że wszystkie rachunki bankowe T. zostały zamknięte, wobec czego zlecenie nie będzie realizowane.

W dniu 18 listopada 2005 r. pozwana G. Z. sporządziła bilans oraz rachunek zysków i strat za okres od dnia 1 stycznia do dnia 18 listopada 2005 r. Z dokumentów tych wynika, że na dzień 31 grudnia 2004 r. T. posiadała majątek o wartości 101 090,99 zł i zobowiązania w wysokości 241 020,25 zł oraz że w 2004 r. spółka poniosła stratę w kwocie 149 066,96 zł. Z kolei na dzień 18 listopada 2005 r. spółka posiadała majątek o wartości 188 401,74 zł, zobowiązania w kwocie 810 772,24 zł, a strata wynosiła 482 441,24 zł. Po otrzymaniu zawiadomienia o zajęciu rachunku bankowego pozwana zwróciła się do wspólników o przekazanie środków finansowych na pokrycie należności, lecz uchwałą z dnia 21 listopada 2005 r. wspólnicy odmówili spłaty zadłużenia. W dniu 22 listopada 2005 r. pozwana wysłała do sądu nieopłacony wniosek o ogłoszenie upadłości spółki, poinformowała jedynego wspólnika o konieczności uiszczenia opłaty sądowej i przestała zajmować się tą sprawą. Pismem z dnia 27 kwietnia 2006 r. poinformowała jedynie sąd rejestrowy, że w dniu 25 stycznia 2006 r. złożyła na ręce jedynego wspólnika rezygnację z funkcji prezesa zarządu spółki.

W dniu 9 kwietnia 2008 r. Komornik sądowy przy Sądzie Rejonowym w W. umorzył postępowanie egzekucyjne przeciwko T. wobec stwierdzenia bezskuteczności egzekucji. Z kolei Naczelnik Urzędu Skarbowego postanowieniem z dnia 1 lipca 2008 r. również umorzył postępowanie egzekucyjne prowadzone przeciwko T. ze względu na brak majątku spółki. Postanowienie to zostało przez Dyrektora Izby Skarbowej uchylone, jednak w toku ponownego rozpoznania sprawy nie udało się wykryć żadnego majątku spółki.

Sąd Okręgowy uznał, że pozwani nie wykazali przesłanek określonych w art. 299 § 2 k.s.h., uzasadniających zwolnienie od odpowiedzialności za zobowiązania T., przewidzianej w § 1 tego artykułu. W czasie, kiedy członkiem zarządu spółki był pozwany J. K., zobowiązanie z tytułu opłaty za przydział numeracji nie było jeszcze wymagalne, niemniej powstało w czasie, kiedy pozwany był członkiem zarządu i kiedy wysokość zobowiązań spółki przekraczała wartość jej majątku. Zgodnie z art. 5 § 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. - Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r., Nr 118, poz. 512 ze zm. - dalej: „Pr.upadł. - 1934”), pozwany powinien więc w ciągu dwóch tygodni zgłosić wniosek o ogłoszenie upadłości.

Okoliczność, że pozwany R. W. nie wiedział o istnieniu zobowiązań z tytułu opłaty za przydział numeracji nie zwalnia go od odpowiedzialności za te zobowiązania, ponieważ jego niewiedza była wynikiem niedbalstwa. Pozwany nie dopełnił wynikającego z art. 22 i 47 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (jedn. tekst: Dz.U. z 2007 r., Nr 168, poz. 1186 ze zm.; obecnie: jedn. tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 1142 ze zm.) obowiązku zgłoszenia zmiany siedziby i adresu spółki do rejestru. Gdyby nie zaniechał tej czynności dowiedziałby się niezwłocznie o zobowiązaniach spółki. Z chwilą sporządzenia sprawozdania finansowego za rok 2004 pozwany powziął jednak wiadomość o nadmiernym zadłużeniu spółki i - zgodnie z art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.; obecnie: jedn. tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 233 ze zm. – dalej: „Pr.u.n.”) - najpóźniej w terminie dwóch tygodni od tej chwili powinien złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości.

Okoliczność, że pozwana G. K. nie wiedziała o istnieniu zobowiązań z tytułu opłat za przydział numeracji również nie zwalnia jej od odpowiedzialności za te zobowiązania, gdyż niezwłocznie po objęciu funkcji prezesa zarządu powinna zapoznać się z dokumentacją spółki, w tym ze sprawozdaniem finansowym za rok 2004, z którego wynikało, że wysokość zobowiązań spółki znacznie przekracza wartość jej majątku. Miesiąc jest okresem wystarczającym na analizę dokumentacji, dlatego najpóźniej w ciągu sześciu tygodni od objęcia funkcji prezesa zarządu pozwana powinna złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości spółki. Nie zwalniała jej od tego obowiązku okoliczność, że spółka nie mogła uiścić opłaty z powodu zajęcia jej rachunku bankowego, ponieważ obowiązek złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości obciążał pozwaną osobiście, jako członka zarządu. Pozwana nie wykazała też, że pomimo niezgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości powód nie poniósł szkody, z bilansu sporządzonego na dzień 18 listopada 2005 r. wynika bowiem, że spółka posiadała majątek o wartości 188 401,74 zł, a wierzytelności powoda, jako daniny publiczne, podlegałyby zaspokojeniu w uprzywilejowanej kategorii.

Na skutek apelacji pozwanych, Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 17 kwietnia 2014 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że zasądził na rzecz powoda: od pozwanego J. K. kwotę 57 753,64 zł, a od pozwanego R. W. kwotę

121 540 zł - obie kwoty z ustawowymi odsetkami od dnia 7 stycznia 2009 r., natomiast w pozostałym zakresie oddalił powództwo i orzekł o kosztach procesu.

Sąd Apelacyjny zaaprobował ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji i uznał za pozbawiony racji podniesiony w apelacji zarzut naruszenia art. 227 w związku z art. 217 § 2 k.p.c. przez odmowę przeprowadzenia dowodu z dokumentacji księgowo-finansowej spółki. Stwierdził, że Sąd pierwszej instancji na podstawie bilansu oraz rachunku zysku i strat poczynił wystarczające ustalenia w zakresie sytuacji finansowej spółki. Dodał, że ze względu na upływ czasu uzyskanie odnośnych dokumentów najprawdopodobniej byłoby niemożliwe, zgodnie bowiem z art. 74 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (jedn. tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 330 ze zm.) i art. 86 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (jedn. tekst: Dz.U. z 2012 r., poz. 749 ze zm.: obecnie: jedn. tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 613 ze zm.), podlegają one przechowaniu przez okres pięciu lat.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, okoliczność, że w okresie pełnienia przez pozwanego J. K. funkcji prezesa zarządu T. była się na etapie organizowania działalności branżowej, nie zwalnia pozwanego od odpowiedzialności na podstawie art. 299 § 1 k.s.h., ponieważ członek zarządu powinien na bieżąco analizować sytuację majątkową spółki i monitorować jej zadłużenia. Termin wymagalności opłaty za przydział numeracji za rok 2003 w kwocie 57 733,60 zł przypadał wprawdzie 15 grudnia 2003 r. (§ 5 rozporządzenia Ministra Łączności z dnia 18 czerwca 2001 r. w sprawie wysokości, terminów i sposobu uiszczania opłat za prawo do wykorzystywania zasobów numeracji oraz opłat za posiadanie zezwolenia telekomunikacyjnego, Dz.U. Nr 66, poz. 668 ze zm.), jednak zobowiązanie do zapłaty tej kwoty powstało z chwilą przydziału numeracji. T. rozpoczęła działalność z majątkiem w kwocie 4 000 zł i z chwilą przydziału numeracji powstało zobowiązanie w wysokości 57 733,60 zł, a więc sytuacja, w której zobowiązania przewyższały majątek spółki, co obligowało zarząd do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości. Zakresem odpowiedzialności przewidzianej w art. 299 § 1 k.s.h. objęte są bowiem także zobowiązania niewymagalne.

Za nieuzasadniony Sąd Apelacyjny uznał również zarzut pozwanego J. K., że jego odpowiedzialność powinna ograniczać się do kwoty 4000 zł, ponieważ takim kapitałem T. dysponowała na początku działalności i gdyby nawet złożył wniosek o ogłoszenie upadłości, wierzyciel nie uzyskałby wyższej kwoty. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, celem regulacji zawartej w art. 299 § 2 *in fine* k.s.h. jest zwolnienie członka zarządu od odpowiedzialności w sytuacji opisanej w art. 299 § 1 k.s.h., jeżeli do niewypłacalności spółki dochodzi wskutek obiektywnych, nieprzewidzianych okoliczności. Odmiennej oceny wymaga sytuacja, w której spółka jest już niewypłacalna albo bliska niewypłacalności i zaciągnięcie każdego kolejnego zobowiązania przechyla szalę na niekorzyść jej wypłacalności. W takiej sytuacji zwolnienie członków zarządu od odpowiedzialności byłoby równoznaczne z tolerowaniem świadomego doprowadzenia do niewypłacalności spółki, na co wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 4 lipca 2013 r., I CSK 646/12.

Odnosząc się do zarzutów pozwanego R. W., Sąd Apelacyjny podkreślił, że na pozwanym spoczywał ciężar wykazania, iż nie wiedział o zezwoleniu na świadczenie przez spółkę usług telekomunikacyjnych i związanych z tym opłatami. Przez ponad rok pozwany nie ujawnił zmiany siedziby i adresu spółki w Krajowym Rejestrze Sądowym, co dowodzi, że nie wypełniał należycie swoich obowiązków. Niezłożenie przez pozwanego wniosku o ogłoszenie upadłości w najszybszym terminie po objęciu funkcji prezesa zarządu, a więc pod koniec grudnia 2003 r. nie pogorszyło jednak sytuacji wierzyciela w zakresie opłaty w kwocie 57 753,64 zł za rok 2003, ponieważ wniosek taki zostałby oddalony z powodu braku majątku wystarczającego na przeprowadzenie postępowania upadłościowego. Odmienne trzeba jednak ocenić nieuiszczenie przez T. opłat za lata 2004 i 2005, pozwany nie wniósł bowiem o cofnięcie zezwolenia, co mogło doprowadzić do upadku podstawy naliczania opłat, ani nie złożył wniosku o ogłoszenie upadłości. Nie zaszyły zatem - stwierdził Sąd Apelacyjny - okoliczności zwalniające pozwanego R. W. od odpowiedzialności na podstawie art. 299 § 1 k.s.h.

Za uzasadnioną Sąd Apelacyjny uznał apelację pozwanej G. K., ponieważ pomimo niezłożenia przez nią wniosku o ogłoszenie upadłości po objęciu w dniu 22 września 2005 r. funkcji prezesa zarządu powód nie poniósł szkody. Gdyby bowiem ewentualny wniosek o ogłoszenie upadłości nie został oddalony z braku majątku

potrzebnego do pokrycia kosztów postępowania upadłościowego, majątek spółki zostały w całości wydatkowany na koszty postępowania upadłościowego.

Pozwani J. K. i R. W. wnieśli skargi kasacyjne. Pozwany J. K., powołując się na podstawę określoną w art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c., wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w części zasądzającej od niego kwotę 57 753,64 zł z odsetkami (pkt I.1), w części oddalającej powództwo w pozostałym zakresie w stosunku do pozwanego R. W. (pkt I.3) oraz w części orzekającej o kosztach procesu (pkt I. 4 i 5 i pkt III) i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania, ewentualnie orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie powództwa i zasądzenie od powoda kosztów procesu. Skarżący wskazał na naruszenie art. 299 § 2 w związku z art. 299 § 1 k.s.h. przez nieuwzględnienie braku podstaw do zgłoszenia przez niego wniosku o ogłoszenie upadłości oraz błędne zastosowanie art. 299 § 2 k.s.h. w odniesieniu do części wierzytelności przysługującej powodowi w stosunku do spółki za rok 2003 przy jednoczesnym stwierdzeniu braku przesłanek do zastosowania tego przepisu w odniesieniu do wierzytelności za lata 2004 i 2005, a w konsekwencji błędne niezastosowanie w stosunku do pozwanego R. W. do odpowiedzialności za zobowiązania spółki w zakresie, w jakim ponosi ją solidarnie z pozwanym.

Pozwany R. W. zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w części zasądzającej od niego kwotę 121 540 zł z odsetkami (pkt I.2), w części oddalającej jego apelację w pozostałej części (pkt II) oraz w części orzekającej o kosztach procesu (pkt I.4 i 5). Powołując się na obie podstawy określone w art. 398³ § 1 k.p.c., skarżący wniósł o uchylenie wyroku w części zaskarżonej i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Wskazał na naruszenie art. 299 § 2 *in fine* k.s.h. przez przyjęcie, że celem tej regulacji jest zwolnienie członka zarządu od odpowiedzialności opisanej w art. 299 § 1 k.s.h. tylko w sytuacji, w której dochodzi do niewypłacalności spółki wskutek obiektywnych, nieprzewidzianych okoliczności i przez bezpodstawne uzależnienie zwolnienia członka zarządu od odpowiedzialności od podjęcia przez niego czynności zmierzających do rozwiązania stosunku zobowiązaniowego łączącego spółkę z wierzycielem w celu niedopuszczenia do narastania dalszych zobowiązań wynikających z tego samego stosunku prawnego. Ponadto podniósł zarzut obrazy art. 217 § 1 i art. 236 k.p.c. przez niedopuszczenie zawnioskowanych

dowodów, art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. przez nieprawidłowe sporządzenie uzasadnienia oraz art. 316 § 1 w związku z art. 391 § 1, art. 233 § 1, art. 328 § 2 i art. 382 k.p.c. przez pominięcie części zebranego materiału dowodowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Odnosząc się do zarzutu naruszenia przez Sąd Apelacyjny art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., podniesionego w skardze kasacyjnej pozwanego R. W., trzeba przypomnieć, że, zgodnie z utrwalonym orzecnictwem, niespełnienie wymagań określonych w powołanych przepisach może być uznane za uchybienie mogące mieć wpływ na wynik sprawy tylko wyjątkowo, gdy braki w uzasadnieniu są tak znaczące, że uniemożliwiają kontrolę kasacyjną zaskarżonego orzeczenia (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 maja 2000 r., I CKN 272/00, nie publ., z dnia 25 października 2000 r., IV CKN 142/00, nie publ., z dnia 7 lutego 2001 r., V CKN 606/00, nie publ., z dnia 28 lipca 2004 r., III CK 302/03, nie publ. i z dnia 18 lutego 2005 r., V CK 469/04, „Izba Cywilna” 2005, nr 12, s. 59 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 maja 2013 r., III CSK 293/12, OSNC 2012, nr 12, poz. 148). W niniejszej sprawie warstwa motywacyjna zaskarżonego wyroku została przedstawiona w sposób umożliwiający dokonanie kontroli kasacyjnej, wobec czego zarzut naruszenia art. 328 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c. nie może odnieść zamierzonego skutku.

Za nieskuteczne muszą być uznane również pozostałe zarzuty wypełniające podstawę kasacyjną określoną w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., skarżący nie wykazał bowiem, by następstwa zarzucanych uchybień procesowych kształtowały treść kwestionowanego orzeczenia (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 1996 r., III CKN 14/96, OSP 1997, nr 3, poz. 65 i z dnia 20 grudnia 1996 r., III CKN 21/96, OSNC 1997, nr 4, poz. 45 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 1997 r., II CKN 21/96, OSNC 1997, nr 5, poz. 61, z dnia 10 lutego 1997 r., I CKN 57/96, OSNC 1997, nr 6-7, poz. 82 i z dnia 11 marca 1997 r., III CKN 13/97, OSNC 1997, nr 8, poz. 114).

Przed przystąpieniem do rozważenia zarzutów wypełniających podstawę kasacyjną określoną w art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. trzeba zauważyć, że art. 299 k.s.h.

został zmieniony ustawą z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2015 r., poz. 978 ze zm.), która weszła w życie z dniem 1 stycznia 2016 r. Dla oceny odpowiedzialności skarżących właściwy jest jednak art. 299 k.s.h. w jego pierwotnym brzmieniu, obowiązującym przed nowelizacją (Dz.U. z 2000 r. Nr 94, poz. 1037; jedn. tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1030, sprost. błędu: Dz.U. z 2014 r., poz. 265) i w takim brzmieniu będzie powoływany w niniejszym uzasadnieniu. Sąd Najwyższy bowiem rozpoznając skargę kasacyjną uwzględnia stan prawny obowiązujący w chwili wydania zaskarżonego orzeczenia.

Ustawą z dnia 15 maja 2015 r. - Prawo restrukturyzacyjne, znowelizowano również ustawę z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (jedn. tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 233 ze zm.) i zmieniono tytuł tej ustawy. Dla dokonania w niniejszej sprawie oceny, czy istniały podstawy do ogłoszenia upadłości spółki, a w ślad za tym obowiązek zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości właściwe są jednak przepisy obowiązujące w czasie pełnienia przez skarżących funkcji członków zarządu. Przed dniem 1 października 2003 r. były to przepisy art. 1 i 5 Pr.upadł-1934, a po dniu 1 października 2003 r. - art. 11 i 21 Pr.u.n. w brzmieniu sprzed nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 6 maja 2009 r. o zmianie ustawy - Prawo upadłościowe i naprawcze, ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym oraz ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. Nr 53, poz. 434).

Odpowiedzialność przewidziana w art. 299 k.s.h. - jak przyjmuje się w orzecznictwie – ma charakter subsydiarny, powstaje bowiem dopiero wtedy, gdy egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna, a ściślej - gdy jest już oczywiste, że będzie ona bezskuteczna. Wierzyciel, który nie uzyskał zaspokojenia swojej należności od spółki, nie musi dowodzić wysokości doznanej wskutek tego szkody, wystarczy, że przedłoży tytuł egzekucyjny stwierdzający zobowiązanie spółki istniejące w czasie pełnienia przez pozwanego funkcji członka zarządu i wykaże, że egzekucja wobec spółki okazuje się bezskuteczna. Odpowiedzialność związaną z bezskutecznością egzekucji określonego zobowiązania wobec spółki ponoszą przy tym osoby będące członkami jej zarządu w czasie istnienia tego zobowiązania, a ściślej – jego podstawy, bez względu na to czy zostali wpisani do rejestru. Jeżeli członek zarządu nie udowodni, że szkoda wierzyciela byłaby niższa

od niewyegzekwowanego od spółki zobowiązania, poniesie odpowiedzialność do wysokości tego zobowiązania, z art. 299 § 1 k.s.h. wynika bowiem na rzecz wierzyciela domniemanie szkody w wysokości zobowiązania niewyegzekwowanego od spółki. Domniemany jest też związek przyczynowy między szkodą wierzyciela a niezłożeniem przez członka zarządu we właściwym czasie wniosku o ogłoszenie upadłości oraz jego zawinienie w tym względzie. Członek zarządu może uwolnić się od odpowiedzialności, jeżeli wzruszy to domniemanie przez wykazanie jednej z przesłanek egzoneracyjnych wymienionych w art. 299 § 2 k.s.h., co oznacza, że ciąży na nim w tym zakresie ciężar dowodu. Stwierdzenie braku szkody po stronie wierzyciela zakłada wykazanie, że pomimo wdrożenia we właściwym czasie postępowania upadłościowego, wierzyciel nie uzyskałby w tym postępowaniu zaspokojenia swojej należności ze względu na brak wystarczającego majątku spółki. Pojęcie szkody należy odnosić do obniżenia potencjału majątkowego spółki, dlatego członek zarządu powinien, odwołując się do stanu majątkowego spółki istniejącego w czasie właściwym dla zgłoszenia upadłości i biorąc pod uwagę przewidzianą w postępowaniu upadłościowym kolejność zaspokajania się z masy upadłości, wykazać niemożność uzyskania przez wierzyciela zaspokojenia swojego zobowiązania (zob. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 25 listopada 2003 r., III CZP 75/03, OSNC 2005, nr 1, poz. 3 i z dnia 28 lutego 2008 r., III CZP 143/07, OSNC 2009, nr 3, poz. 38, wyroki Sądu Najwyższego z dnia 6 czerwca 1997 r., III CKN 65/97, OSNC 1997, nr 11, poz. 181, z dnia 14 lutego 2003 r., IV CKN 1779/00, OSNC 2004, nr 5, poz. 76, z dnia 20 maja 2003 r., III CKN 1281/00, nie publ., z dnia 26 czerwca 2003 r., V CKN 416/01, OSNC 2004, nr 7-8, poz. 129, z dnia 25 września 2003 r., V CK 198/02, nie publ., z dnia 27 października 2004 r., IV CK 148/04, nie publ., z dnia 22 czerwca 2005 r., III CK 678/04, nie publ., z dnia 7 lipca 2005 r., IV CK 58/05, nie publ., z dnia 22 września 2005 r., IV CK 75/05, nie publ., z dnia 5 października 2005 r., II CK 97/05, nie publ., z dnia 2 października 2007 r., II CSK 301/07, nie publ., z dnia 7 lutego 2007 r., III CSK 227/06, OSNC-ZD 2008, nr A, poz. 19, z dnia 13 grudnia 2007 r., I CSK 313/07, nie publ., z dnia 9 kwietnia 2008 r., V CSK 527/07, nie publ., z dnia 10 kwietnia 2008 r., IV CSK 15/08, nie publ., z dnia 9 maja 2008 r., III CSK 364/07, nie publ., z dnia 30 maja 2008 r., III CSK 12/08, nie publ., z dnia 26 sierpnia 2009 r., I CSK 34/09, OSNC-ZD 2010, nr

B, poz. 57, z dnia 9 lutego 2011 r., V CSK 188/10, nie publ., z dnia 10 lutego 2011 r., IV CSK 335/10, OSNC-ZD 2011, nr C, poz. 59, z dnia 8 kwietnia 2011 r., II CSK 451/10, nie publ., z dnia 12 kwietnia 2012 r., II CSK 390/11, nie publ. i z dnia 25 marca 2015 r., II CSK 402/14, nie publ.).

Przechodząc od uwag natury ogólnej na grunt niniejszej sprawy, trzeba stwierdzić, że z ustaleń stanowiących podstawę zaskarżonego wyroku nie wynika w sposób jednoznaczny do kiedy pozwany J. K. pełnił funkcję członka zarządu spółki T. Sąd Apelacyjny zaaprobował ustalenia Sądu pierwszej instancji, według których pozwany J. K. w dniu 29 września 2003 r. został odwołany z funkcji prezesa zarządu, po czym w dniu 12 grudnia 2003 r. nadzwyczajne zgromadzenie wspólników T. ponownie podjęło uchwałę o jego odwołaniu z funkcji prezesa zarządu i powołaniu nowego prezesa w osobie pozwanego R. W. Nie zajęły jednak stanowiska w kwestii skuteczności odwołania dokonanego w dniu 29 września 2003 r. i przyczyn podjęcia ponownej uchwały o odwołaniu w dniu 12 grudnia 2003 r. W konsekwencji nie wiadomo do kiedy pozwany J. K. pełnił funkcję członka zarządu i ewentualnie kto pełnił tę funkcję w okresie od 30 września do 12 grudnia 2003 r. Brak również dokładnego ustalenia do kiedy pełnił funkcję członka zarządu spółki T. pozwany R. W., ponieważ z ustaleń przyjętych za podstawę zaskarżonego wyroku wynika tylko, że w dniu 22 września 2005 r. został on wykreślony z rejestru przedsiębiorców. Nie jest to jednak równoznaczne z zakończeniem pełnienia funkcji członka zarządu. Nie została też w sposób jednoznaczny ustalona kwestia wysokości kapitału zakładowego T. W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku jest mowa o tym, że jedynym majątkiem spółki był kapitał zakładowy w kwocie 25 000 zł, następnie, że spółka rozpoczęła działalność z majątkiem w kwocie 4 000 zł. Z kolei skarżący J. K. podnosi, że po otrzymaniu przez spółkę decyzji o przyznaniu prawa wykorzystania numerów numeracji telefonicznej jej kapitał zakładowy wynosił 4 000 zł. Z ustaleń przyjętych za podstawę zaskarżonego wyroku nie wynika jednak kiedy wysokość kapitału zakładowego uległa zmianie.

Poczynienie dokładnych ustaleń co do okresu pełnienia przez skarżących funkcji członków zarządu jest istotne dla zastosowania właściwych przepisów określających podstawy do ogłoszenia upadłości i związane z ich wystąpieniem obowiązki dłużnika. Zgodnie z art. 1 Prawa upadłościowego z 1934 r., za upadłego

mógł być uznany przedsiębiorca, który zaprzestał płacenia długów, z tym że upadłość przedsiębiorcy będącego osobą prawną mogła być ogłoszona także wtedy, gdy jego majątek nie wystarczał na zaspokojenie długów. Z kolei pod rządem Prawa upadłościowego z 2003 r. w brzmieniu obowiązującym przed nowelizacją dokonaną ustawą z dnia 6 maja 2009 r. (Dz.U. Nr 53, poz. 434), upadłość mogła być ogłoszona w stosunku do dłużnika, który stał się niewypłacalny, a art. 11 stanowił, że dłużnik jest niewypłacalny, jeżeli nie wykonuje swoich wymagalnych zobowiązań oraz że dłużnika będącego osobą prawną uważa się za niewypłacalnego także wtedy, gdy jego zobowiązania przekroczą wartość jego majątku, nawet wtedy, gdy na bieżąco te zobowiązania wykonuje. Zarówno pod rządem Prawa upadłościowego z 1934 r., jak i z 2003 r. obowiązkiem dłużnika było złożenie do sądu wniosku o ogłoszenie upadłości w terminie dwóch tygodni od wystąpienia ku temu podstawy.

Z ustaleń przyjętych za podstawę zaskarżonego wyroku nie wynika, by - obok niewyegzekwowanej wierzytelności Skarbu Państwa - istniały jeszcze inne niezaspokojone zobowiązania spółki T. Można więc sądzić, aczkolwiek konieczne jest jednoznaczne ustalenie tej kwestii, że Skarb Państwa był jedynym wierzycielem spółki. Pod rządem Prawa upadłościowego z 1934 r. Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 27 maja 1993 r., III CZP 61/93 (OSNCP 1994, nr 1, poz. 7), a następnie w postanowieniu z dnia 5 marca 1999 r., I CKN 1121/98 (nie publ.), wskazał, że ogłoszenie upadłości może nastąpić tylko wtedy, gdy istnieje co najmniej dwóch wierzycieli podmiotu, którego dotyczy wniosek. Identyczne stanowisko zajęł w wyrokach z dnia 8 kwietnia 2009 r., V CSK 385/08 (nie publ.) i z dnia 22 czerwca 2010 r., IV CNP 95/09 (nie publ.), wydanych pod rządem Prawa upadłościowego z 2003 r. Z art. 1 Pr.u.n. - jak podkreślił Sąd Najwyższy - wynika zasada, że postępowanie upadłościowe musi być wspólnym postępowaniem wierzycieli, podjętym w celu dochodzenia roszczeń od niewypłacalnego przedsiębiorcy lub innego podmiotu, do którego stosuje się Prawo upadłościowe i naprawcze oraz że przyjęcie tej zasady oznacza, iż wniosek o ogłoszenie upadłości dłużnika, który ma tylko jednego wierzyciela podlega oddaleniu. W takim wypadku nie ma bowiem podstaw do prowadzenia postępowania upadłościowego. Stanowisko to uzyskało aprobatę w nauce prawa i podziela je także skład orzekający w niniejszej sprawie.

Oznacza to, że w sytuacji, w której dłużnik miał tylko jednego wierzyciela, zgłoszenie przez niego we właściwym czasie wniosku o ogłoszenie upadłości skutkowałoby jego oddaleniem, nie byłoby bowiem podstaw do prowadzenia postępowania upadłościowego. Sytuacja wierzyciela nie uległaby więc zmianie w stosunku do tej, w której znajdował się prowadząc przeciwko dłużnikowi postępowanie egzekucyjne. Taki stan rzeczy trzeba by więc uznać za równoznaczny w wykazaniu, że pomimo niezgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości wierzyciel nie poniósł szkody.

Nie można odmówić racji wywodom skarżących kwestionującym dokonaną przez Sąd Apelacyjny wykładnię art. 299 § 2 k.s.h., według której uwolnienie członka zarządu od odpowiedzialności na podstawie ostatniej z wymienionych w tym przepisie przesłanek egzoneracyjnych jest możliwe tylko wtedy, gdy „...dochodzi do niewypłacalności spółki wskutek obiektywnych, nieprzewidzianych okoliczności...”. Tak sformułowany pogląd nie wynika z wyroku Sądu Najwyższego z dnia 4 lipca 2013 r., I CSK 646/12 (nie publ.), do którego odwołał się Sąd Apelacyjny. W wyroku tym rozważana była inna kwestia, chodziło w nim bowiem o zakres odpowiedzialności członków zarządu za zobowiązania spółki. Sąd Najwyższy, nawiązując do wcześniejszego orzecznictwa, podkreślił, że na podstawie art. 299 k.s.h. członkowie zarządu odpowiadają za zobowiązania, które powstały w czasie sprawowania przez nich tej funkcji, w tym także za zobowiązania powstałe po spełnieniu się przesłanek do zgłoszenia wniosku o ogłoszenie upadłości; innymi słowy za zobowiązania, które nie powstałyby, gdyby członek zarządu we właściwym czasie wystąpił z wnioskiem o ogłoszenie upadłości (zob. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 25 listopada 2003 r., III CZP 75/03, OSNC 2005, nr 1, poz. 3, wyroki Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 1997 r., II CKN 117/97, nie publ., z dnia 21 lutego 2002 r., IV CKN 793/00, OSNC 2003, nr 2, poz. 22, z dnia 5 kwietnia 2002 r., II CKN 1092/99, nie publ.). Rozważania dotyczące ostatniej z przesłanek egzoneracyjnych wymienionych w art. 299 § 2 k.s.h. odnosiły się tylko do tych zobowiązań, które nie powstałyby, gdyby wniosek o ogłoszenie upadłości spółki został zgłoszony we właściwym czasie.

Bliższe ustosunkowanie się do pozostałych zarzutów skarżących przed uzupełnieniem ustaleń faktycznych przyjętych za podstawę rozstrzygnięcia trzeba

uznać za przedwczesne. Dlatego też konieczne stało się uchylenie zaskarżonego wyroku w części uwzględniającej powództwo (pkt I. 1 i 2), w części oddalającej apelację pozwanego R. W. (pkt II) oraz w części obejmującej rozstrzygnięcie o kosztach procesu (pkt I. 4 i 5, pkt III i IV) i w tym zakresie przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Skarga kasacyjna pozwanego J. K. w części dotyczącej oddalenia powództwa w stosunku do pozwanego R. W. (pkt I. 3) ulega odrzuceniu jako niedopuszczalna. Uszło bowiem uwagi skarżącego, że, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, współpozwanemu w procesie nie przysługuje prawo zaskarżenia wyroku w części oddalającej powództwo w stosunku do pozostałych pozwanych (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 5 listopada 1966 r., II CR 387/66, OSNCP 1967, nr 7-8, poz. 133, z dnia 4 września 1967 r., I PR 245/67, OSNCP 1968, nr 4, poz. 70, z dnia 22 kwietnia 1991 r., III CZP 34/91, OSNC 1992, nr 2, poz. 24 i z dnia 14 lutego 2002 r., V CKN 937/00, nie publ. oraz postanowienie z dnia 19 czerwca 2002 r., II CZ 54/02, nie publ.).

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 i 398⁶ § 3 w związku z art. 398⁶ § 2 oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

kc

jw

